

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการศึกษา

แนวการศึกษาทางจิตวิทยา (Psychological Approach) ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การศึกษาเรื่องภาพลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological Factors) ที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ จากทฤษฎีของ Joseph H. de Rivera ได้กล่าวว่าจิตวิทยาสามารถจะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของคนซึ่งเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้โดยแนวการศึกษาทางจิตวิทยาช่วยเสริมหรือให้ภาพที่ละเอียดกว่า นโยบายต่างประเทศนั้นออกมาได้อย่างไร มีอะไรเป็นเครื่องกำหนด (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2540: 15)

Joseph H. de Rivera (1968: 15) อธิบายถึงความสำคัญของแนวทางจิตวิทยาที่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแนวนโยบายของผู้ตัดสินใจว่า แนวทางจิตวิทยาที่เป็นการรับรู้ ค่านิยม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นมิได้ขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ หรือแนวทางการเมือง แต่กลับทำให้ได้ภาพของสิ่งที่เป็นตัวกำหนดนโยบายชัดเจนขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจได้ค่อนข้างว่านโยบายนั้นออกมาได้อย่างไร มีอะไรเป็นข้ออธิบาย การวิเคราะห์ใด ๆ ที่แยกประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และจิตวิทยาออกไปจากสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ จะทำให้การวิเคราะห์นั้นไม่สมบูรณ์และอาจเป็นไปในแนวทางที่ผิดได้ (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, เพิ่งอ้าง) นอกเหนือจาก de Rivera ก็มี Fred I. Greenstein อีกผู้หนึ่งซึ่งเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษานุคลิกภาพ (Personality) และการเมือง (Politics) ทั้งนี้ เพราะการเมืองนั้น มีตัวอย่างเป็นอันมากที่แสดงให้เห็นว่า เราสามารถจะอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองได้ก็ต่อเมื่อเราได้ทราบเรื่องของตัวแปรทางด้านจิตวิทยาที่สัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการเมืองกับพฤติกรรมที่แสดงออก (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2540: 16)

การศึกษาที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว Theodore A. Coulombis และ James H. Wolfe (1978: 117) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศไว้ในหนังสือ Introduction to International Relations; Power and Justice ว่า ลักษณะทางจิตวิทยาและอุดมคติของผู้นำ ทำให้ส่งผลต่อนโยบายนั้น ๆ อย่างไรก็ตามตัวแปรต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้ผู้ตัดสินใจกำหนด

นโยบายนั้นก็ไม่สามารถวัดได้แน่ชัด อาจมีตัวแปรอื่น ๆ เช่น สถานภาพทางการสมรส การศึกษา สภาพพื้นฐานของครอบครัว สถานะทางการเงิน ตลอดจนอิทธิพลจากเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดก็มีส่วนต่อผู้กำหนดนโยบายได้

นอกจากนี้ “ระบบความเชื่อและภาพลักษณ์” เป็นส่วนหนึ่งของแนวความคิดทางจิตวิทยาซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดรูปแบบนโยบายต่างประเทศเช่นเดียวกัน ภาพลักษณ์หรือภาพลวงจากสิ่งที่เป็นจริงที่ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศยึดถืออยู่นั้นเป็นเรื่องสำคัญ แต่มักจะถูกมองข้ามบ่อยครั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดเรื่อง “ระบบความเชื่อ” (Belief System) และ “ระบบการรับรู้” (Perception) ต่อการตัดสินใจ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ Kenneth Boulding นักวิชาการท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้ตัดสินใจมักจะกระทำการโดยขึ้นอยู่กับ “ภาพลักษณ์” ที่เขามีต่อสถานการณ์มากกว่าการยึดถือสภาพที่เป็นจริง นอกจากนี้ระบบความเชื่อของบุคคลก็มีบทบาทอย่างสำคัญต่อกระบวนการรับรู้ (Cognitive Process) ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อ การรับรู้ และการตัดสินใจแล้ว ก็จะเชื่อมโยงไปถึงปัญหาภาพลักษณ์ของชาติ อันมีลักษณะตายตัว ไม่ยืดหยุ่น และสิ่งที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งแฝงในพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนของ Boulding ที่ว่า “ภาพลักษณ์ของชาติเป็นเครื่องชี้แนะหนึ่งของการขาดความสำนึกในสถานะที่แท้จริงของโลก” “ชาติจะถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม หรือ 2 พวก คือ พวกที่ดีและพวกที่เลว ถ้าเป็นชาติอื่นถือว่าเลวหมด ถ้าเป็นชาติของตนเองก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง” (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2540: 17-18)

ถ้าหากจะดูว่า ภาพลักษณ์ของชาติมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการขัดแย้งระหว่างประเทศแล้ว ก็จะเห็นภาพได้ชัดเจน กล่าวคือ ผู้ตัดสินใจจะปฏิบัติกรอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับคติความในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ภาพลักษณ์ของเขาจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อของผู้ตัดสินใจอีกทอดหนึ่ง ดังนั้น การตีความสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมาจึงอาจเป็นได้ทั้งการสะท้อนภาพที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องของสถานการณ์ที่เป็นจริงได้ Quincy Wright จึงได้ให้ข้อคิดว่าการขัดแย้งระหว่างประเทศนั้นมีบ่อยครั้งที่มีสาเหตุระหว่างรัฐต่อรัฐ แต่หากเป็นเพราะการมีภาพลักษณ์ที่เพี้ยนหรือผิดเพี้ยนกันไประหว่างผู้นำของรัฐนั้น ๆ มากกว่า ตัวอย่างของการศึกษาที่สำคัญ 2 กรณีซึ่งเกี่ยวข้องกับคำอธิบายข้างต้น คือ การศึกษาของ Joseph de Rivera ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับจิตวิทยาที่มีส่วนทำให้ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ ดำเนินนโยบายไปในทางที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง เนื่องจากการมีภาพลักษณ์ที่ผิดต่อประเทศตรงข้าม กรณีเหตุการณ์ที่สหรัฐถูกกล่าวหาว่าไม่ได้ดำเนินนโยบายที่เคียดขาดในกรณีสงครามเกาหลีในการตอบโต้เกาหลีเหนือและจีนที่ยกกำลังรุกรานเกาหลีใต้เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 เนื่องมาจากเหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศซึ่งความเป็นจริงนั้นเป็นเรื่องทางจิตวิทยาหรือการขัดแย้งในทางส่วนตัวระหว่าง

ประธานาธิบดี Truman กับนายพล MacArthur มากกว่า แท้จริงเป็นเรื่องของการเลือกที่รักมักที่ชัง โดย Truman มีความสนิทสนมไว้นับถือใจนาย Dean Acheson รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของตนมากกว่านาย James Forrestal รัฐมนตรีกลาโหม ซึ่งอยู่ทางฝ่ายนายพล MacArthur ความสนิทสนมนี้เองอาจทำให้เกิดอคติในใจของ Truman ได้ และอาจส่งผลให้ Truman มีภาพลักษณ์ที่ผิดเกี่ยวกับสงครามในเกาหลีโดยรับฟังข่าวสารที่ผ่านมาจากกระทรวงการต่างประเทศเพียงแห่งเดียวเท่านั้น แทนที่จะให้ความสำคัญกับข่าวสารของฝ่ายทหารที่ส่งมาจากสมรภูมิรบในเกาหลี หรืออย่างน้อยรับฟังข่าวสารทั้งสองฝ่ายแล้วจึงพิจารณาตัดสินใจ ในทำนองเดียวกันกับการศึกษาของ Ole R. Holsti ที่ได้ศึกษาถึงภาพลักษณ์ของนาย Dulles รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สมัยนายพล Dwight D. Eisenhower กับระบบความเชื่อของเขามีต่ออดีตสหภาพโซเวียต ในเรื่อง The Belief System and National Images : A Case Study, in James N. Rosenau, ed. ผลงานของ Holsti ทำให้ทราบถึงความเกี่ยวพันระหว่างภาพลักษณ์ของผู้กำหนดนโยบายที่มีต่อสถานการณ์แวดล้อมภายนอกในทางหนึ่ง และพฤติกรรมจริงที่ผู้นำผู้นั้นแสดงออกมาในอีกทางหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น นาย Dulles เป็นผู้ที่มิภาพลักษณ์ค่อนข้างจะจำกัดและตายตัวกับอดีตสหภาพโซเวียต นั่นคือ เขามองว่าประเทศนี้เป็นประเทศที่ชั่วร้ายชอบการใช้อำนาจรุนแรงและมีลักษณะรุกราน ดังนั้น ด้วยความต้องการทางจิตวิทยาที่จะรักษาภาพลักษณ์นี้ไว้ จึงทำให้นาย Dulles ไม่ยอมรับฟังข่าวสารใด ๆ ที่ขัดกับความเชื่อเดิมของตนซึ่งเห็นว่าอดีตสหภาพโซเวียตนั้นไว้ใจไม่ได้ การริเริ่มใด ๆ จากอดีตสหภาพโซเวียตจึงถูก Dulles มองว่าเป็นความพยายามที่จะหลอกลวงมากกว่าเป็นการมุ่งที่จะลดความขัดแย้งตามนัยดังกล่าว การศึกษาเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรง และสงครามเย็นอาจจะเป็นผลไม่เพียงจากการขัดแย้งในผลประโยชน์อันแท้จริงระหว่างประเทศเท่านั้น หากยังเป็นเพราะภาพลักษณ์อันแตกต่างกันของผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย (พันธุ์สุริย์ สดากุลย์, 2540: เพิ่งอ้าง)

นอกจากนี้ ยังมีกรณีตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยเอง คือ กรณีที่ประเทศไทยถูกมองโดยสายตาของชาวต่างประเทศว่าเป็นดินแดนของเซ็กซ์และกอล์ฟ จากบทวิเคราะห์สื่อมวลชนของนิตยสาร “นิวสวิก” ฉบับวันที่ 12 กรกฎาคม 1998 ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์พัฒนาการเศรษฐกิจของสังคมไทยตีพิมพ์ออกไปทั่วโลกว่า

“นอกเหนือจากความเป็นดินแดนแห่ง ‘เซ็กซ์และสนามกอล์ฟ’ แล้ว ก็แทบจะมองไม่เห็นสิ่งจริงโง่ทางเศรษฐกิจ และพัฒนาการอื่นใดได้อีก จุดแข่งขันของเมืองไทยมีอยู่ 2 อย่าง คือ เซ็กซ์และกอล์ฟไทย เป็นประเทศที่มีแรงงานราคาถูก บาร์อะโกโก้ และ

สนามกอล์ฟซึ่งให้บริการประเภท สด แลก แจก แถม
 ค่าเช่า สนามกอล์ฟ ลดลงเหลือร้อยละ 10 เหรียญสหรัฐ
 เป็นส่วนที่ช่วยดึงดูดนักกอล์ฟ ส่วนใหญ่เป็นคนญี่ปุ่น
 เกาหลีใต้ เช่นเดียวกับบาร์เปลื้องผ้าในพัทยา คนไทย
 มีความสุขอยู่กับความสำเร็จในธุรกิจ มีไลฟ์สไตล์หรูหรา
 ใช้เงินที่ได้จากการกู้ยืมธนาคารต่างชาติมาสร้างอาคาร
 สำนักงานอย่างสุรุ่ยสุร่าย สภาวะแวดล้อมเต็มไปด้วย
 ความฟุ้งเฟ้อ บรรดาผู้บริหารคนไทย ซึ่งใช้เครื่อง
 ประดับหรูหรา ต่างพากันขึ้นเครื่องบินส่วนตัวไปดื่ม
 ไวน์ฝรั่งเศสและเล่นกอล์ฟที่ยุโรปในช่วงวันหยุดสุด
 สัปดาห์” (ไทยรัฐ, 12 กรกฎาคม 2542: 8)

จากบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับประเทศไทยข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาเห็นได้ว่า ผู้เขียนบทความ
 ความมีพฤติกรรมการมองประเทศไทยแต่เพียงด้านเดียว และเป็นภาพลักษณ์ในเชิงลบเสียสิ้นเชิง
 มีการตีความที่สะท้อนภาพของประเทศไทยในเชิงลบ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้เขียนได้เข้ามาคลุกคลี
 อยู่กับเมืองไทย และได้พบกับสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาเพียงด้านเดียว มิได้มีการมองรอบด้าน ซึ่งตาม
 สภาพความเป็นจริงก็อาจเป็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ยังมีสิ่งที่สวยงาม สามารถ
 เชิดหน้าชูตาประเทศไทยได้ เช่น อาหารไทยที่มีรสชาติ และชื่อเสียงดังไปทั่วโลก มีสถานที่สำคัญ
 ทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวที่น่าศึกษาและน่าชื่นชมอยู่หลายแห่งเกือบทุกจังหวัด มีวัฒนธรรม
 ประเพณีท้องถิ่นที่สวยงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ บทความนี้สะท้อนความรู้สึกที่ไม่ดีกับ
 เมืองไทย จึงเกิดการตีความเพียงด้านเดียว ซึ่งหากผู้เขียนบทความดังกล่าวได้สัมผัส และเปิดความ
 คิดในมุมมองที่กว้างขึ้นกับประเทศไทยแล้ว น่าจะพบว่าประเทศไทยมิได้มีแต่ “เซ็กส์และกอล์ฟ”
 อย่างที่ได้กล่าว

John T. Rourke (1989: 97-99) ได้อธิบายแหล่งที่มาและธรรมชาติของการรับรู้
 และการรับรู้ที่ผิดในหนังสือ International Politics on the World Stage ว่า การรับรู้ที่ผิดนั้นมาจาก
 หลายแหล่งที่มา แหล่งที่หนึ่งมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการตัดสินใจเบื้องต้น และมีส่วนกำหนดแนวคิด
 ของผู้ตัดสินใจนโยบาย แหล่งที่มาของภาพลักษณ์แหล่งหนึ่ง คือ ระบบความเชื่อที่มีอยู่ในแต่ละ
 บุคคล

แหล่งที่มาแหล่งที่สองของการรับรู้คือ ค่านิยม การมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อเหตุ
 การณ์ หรือบุคคลต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับว่าเหตุการณ์และบุคคลนั้น เป็นไปในทิศทางของค่านิยมที่เรายึด
 ถืออยู่หรือไม่ ในทางตรงกันข้าม หากเหตุการณ์และบุคคลนั้นสวนทางกับค่านิยมของเรา ก็อาจมี
 การตอบโต้ในเชิงลบได้

นอกจากคำนิยามแล้ว ยังมีข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ ข่าวสารหรือข้อมูลที่ถูกต้องไม่อาจชี้ชัดความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้เสมอไป ในความเป็นจริงแล้วหากข่าวสารข้อมูลนั้นเกิดขึ้นแต่ไม่ตรงกับความคิดส่วนตัว หรือตามประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลอาจเกิดการปฏิเสธขึ้น จากกระบวนการที่เรียกว่า Cognitive Balancing การขาดข้อมูลข่าวสารสามารถนำไปสู่การรับรู้ที่ผิดได้ เช่น หลายครั้งการตัดสินใจของผู้นำประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี และผู้นำพรรคต่าง ๆ ก็มีการตัดสินใจที่ผิดพลาด เนื่องจากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ผิด หรือได้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือในบางครั้งไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเลย แต่ตัดสินใจไปอาจเพราะคิดแทนคนอื่นหรือคิดเอาเอง

นอกจากนี้แล้วยังมีปรากฏการณ์สำคัญ ๆ ที่การรับรู้มีอิทธิพลมากกว่าภาพลักษณ์ชาติ และผู้นำของชาติมีการรับรู้ที่คล้ายคลึงกันร่วมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมทางวัฒนธรรม อุดมคติ หรือจากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น ตั้งแต่ปลายปี 1940 – ปลายปี 1960 ชาวอเมริกันทุกคนจะมีความรู้สึกต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการรับรู้ร่วมกันของชาติ

Rourke ได้อธิบายต่อไปอีกว่า การรับรู้ที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง มีสาเหตุมาจากการรับรู้หลายทาง โดยมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ บุคคลนั้น และได้อธิบายลักษณะโดยทั่วไปของการรับรู้ที่พบในทางการเมืองโลก ดังนี้

1. รัฐมีแนวโน้มที่จะมองเห็นรัฐอื่นเป็นศัตรู และมีแนวโน้มที่จะรับรู้ว่ารัฐอื่นเป็นศัตรูมากขึ้น เช่น เจ้าหน้าที่ชาวแคนาดาผู้หนึ่ง จำได้ว่า เมื่ออดีตประธานาธิบดีจอร์จบุชอฟเยือนประเทศแคนาดาในปี 1981 มีการโต้เถียงกันเรื่องทางการทหาร ชาวแคนาดาจำได้เสมอว่าอดีตประธานาธิบดีจอร์จบุชอฟ กล่าวหาสหรัฐอเมริกาว่าเป็นประเทศที่ก้าวร้าว สังคมอาวูร และสหรัฐอเมริกากำลังกลับไปสู่สภาพสงครามเย็นอีกครั้งหนึ่งเหมือนในปี 1950 แต่เมื่อรัฐมนตรีแคนาดาผู้หนึ่งได้กล่าวว่า สหรัฐอเมริกาต่างหากที่เห็นว่าอดีตสหภาพโซเวียตเป็นประเทศที่ก่อสงคราม อดีตประธานาธิบดีจอร์จบุชอฟได้ตอบสวนกลับโดยปฏิเสธว่าเป็นความเชื่อที่ผิดที่ได้กล่าวหาอดีตสหภาพโซเวียตเช่นนั้น

2. รัฐจะมองพฤติกรรมรัฐอื่นว่าเป็นศูนย์กลาง มีระบบระเบียบมากเกินไปกว่ารัฐตน เช่น ทั้งอดีตสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาดังมองว่าแต่ละฝ่ายมีการเตรียมการ การขยายอำนาจ และอิทธิพล เพื่อต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม และในทางตรงกันข้าม ต่างฝ่ายต่างคิดว่าจะต้องคอยตอบโต้อีกฝ่ายหนึ่ง

3. รัฐใด ๆ จะมองเห็นว่ารัฐอื่นเป็นศัตรู รัฐตรงข้ามกันอาจจะแฉก สงสัยกัน เช่น เมื่อสหรัฐอเมริกาก่อตั้งหน่วยพิทักษ์ (The Strategic Defense Initiative, SDI) เพื่อป้องกันและ

สร้างสันติจากสงครามนิวเคลียร์คือสหภาพโซเวียตกลับมองว่าหน่วย SDI ก่อตั้งขึ้นเพื่อปราบปรามตน เป็นต้น

Robert Jervis (1976: 28-30) ได้อธิบายปรากฏการณ์หนึ่งของการรับรู้ที่เรียกว่า Mirror Image ไว้ในหนังสือ Perception and Misperception in International Politics ว่า ปรากฏการณ์ในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่ทั้งสองประเทศ ต่างมองซึ่งกันและกันในลักษณะที่คล้ายกัน อาจเป็นในแง่ดีหรือไม่ดีก็ได้ หากทั้งสองประเทศเป็นศัตรูกัน จะมองอีกประเทศหนึ่งด้วยทัศนคติที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง ทั้งสองฝ่ายต่างมองว่าฝ่ายตนเป็นคนดี รักสันติ และจะมองฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นประเทศที่ชอบทำสงคราม ต้องการมีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือประเทศอื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการหลงในชาติของตนเอง (Ethnocentrism)

Jervis กล่าวถึงผลกระทบของการรับรู้ในทางการเมืองโลกว่า การบิดเบือนความเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของตัวแสดงอื่น ๆ และตนเอง อาจเป็นสาเหตุทำให้มีการตัดสินใจที่ผิด และเป็นเหตุให้เข้าใจผิดในการกระทำนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ และการเมืองโลก คือ แนวคิดในทางปฏิบัติจริง (Operational Reality) ซึ่งไม่เพียงแต่ความเป็นจริงที่บิดเบือนทำให้การรับรู้ผิดไปเท่านั้น ยังทำให้มีการแสดงออกและมีปฏิกิริยาที่ผิดไปจากเดิมด้วย

Jervis ยังได้กล่าวถึงการรับรู้กับความเป็นจริงว่า การตัดสินใจในนโยบายจะมีความแตกต่างระหว่างการรับรู้และความเป็นจริงของผู้ตัดสินใจในนโยบาย พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้สังเกตการณ์อาจเกิดจากความเชื่อที่ผิดหรือ การขาดเหตุผลนั่นเอง การรับรู้ของตัวแสดงอื่น ๆ มิได้เป็นปัจจัยที่สำคัญของการตัดสินใจในนโยบาย ตัวแสดงที่มีการรับรู้เหมือนกัน มิได้หมายความว่า จะมีการยอมรับและตอบโต้อย่างเดียวกัน ถ้ามีการตอบโต้ที่แตกต่างกัน สามารถค้นหาสาเหตุของความแตกต่างได้ ซึ่งนั่นก็เนื่องมาจากการรับรู้ที่ต่างกันนั่นเอง

สาเหตุของการรับรู้ที่ผิดและความแตกต่างในการรับรู้ นั้น มิได้มาจากภาพลักษณ์เพียงสาเหตุเดียว อาจเป็นเพราะการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ผิดพลาดไปก็ได้ นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ เช่น สถานการณ์ที่สลับซับซ้อน ข่าวสารที่คลุมเครือ ตลอดจนความเห็นที่ไม่ตรงกันอันเนื่องมาจากลักษณะส่วนตัวหรือบุคลิกภาพภายในและภายนอก และสถานการณ์กดดันต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดจากภาพลักษณ์หรืออาจเรียกว่าเป็นปัญหาของภาพลักษณ์ของรัฐใด ๆ ก็ตาม จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงอยู่ การรับรู้และการยอมรับ รวมทั้งความสัมพันธ์ในแง่ความเป็นมิตรหรือความเป็นศัตรูในสายตาของประชาคมโลกอย่างสูง (วีระชัย สัจจาลักษณ์, 2539: 8) และในปัจจุบัน เทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้ารวดเร็ว ทำให้ข้อมูลหรือข่าวสารใด ๆ ที่เกิดขึ้นในแทบทุกมุมโลก สามารถกระจายไปได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งไม่

ถูกจำกัดอยู่ภายในขอบเขตของรัฐได้อีกต่อไป ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการรับรู้ในข้อมูลข่าวสารของมนุษย์ได้เป็นอย่างมาก การกระทำของบุคคลหรือรัฐใด ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นไปในทางบวกหรือลบก็ตาม จะส่งผลกระทบต่อความคิดหรือ “ระบบความเชื่อ” (Belief System) และ “การรับรู้” (Perception) ของผู้ได้รับข่าวสารนั้น ๆ และยังเกิดผลกระทบต่อการตัดสินใจของบุคคลรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับรัฐ ภาพลักษณ์ของรัฐก็จะปรากฏออกมาจากการตีความ จากการรับรู้ของบุคคลนั้น ซึ่งมีทั้งการตีความที่ถูกต้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงหรือไม่ถูกต้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงก็ได้ (พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์, 2540: 15-20) เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของแนวคิดทางจิตวิทยากับระบบความเชื่อ การรับรู้ และภาพลักษณ์ของชนชาติหนึ่งที่มีกับชนชาติหนึ่งได้

นอกจากนี้ ภาพลักษณ์อาจเกิดจากทัศนคติของคนที่เคยมีมาแต่เดิมตามที่ได้รับรู้โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ระบบการศึกษา เรื่องที่เล่าสู่ต่อ ๆ กันมา สื่อมวลชนหรืออาจเกิดจากการปลุกกระดม การโฆษณาชวนเชื่อ และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา รวมทั้งทัศนคติในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการพัฒนาขึ้นจากสิ่งแวดล้อมโดยรอบของบุคคล มิใช่เกิดจากตัวบุคคลนั้น ๆ เอง กับว่าเด็กและเยาวชนเป็นแพะรับบาปที่รับมรดกทางสังคมที่ผิด ๆ (ไม่ดีตาม) ภาพลักษณ์ของแต่ละคนจะแตกต่างออกไปตามระบบการรับรู้และสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ภาพลักษณ์ของชาติอื่นอาจจะเป็นภาพจริง หรือเป็นภาพที่แปรผันไปจากความเป็นจริงก็ได้เนื่องจากบุคคลมักจะเลือกรับรู้แต่บางเรื่องที่ตนชอบและคุ้นเคยเท่านั้น

ที่จะต้องทำความเข้าใจต่อไปคือ ภาพลักษณ์มี 2 ลักษณะ (เชิดชัย จันทรเทศ, 2538:) คือ “ภาพลักษณ์เปิด” (Open Image) และ “ภาพลักษณ์ปิด” (Closed Images) ซึ่งมีความแตกต่างกันหลายประการ ลักษณะของภาพลักษณ์เปิดก็คือมีความเปิดกว้างทางด้านแนวความคิด และกระบวนการรับรู้ การพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ มีลักษณะของความยืดหยุ่น (Flexible) ยอมรับรับรู้และปรับตัวเข้ากับข้อมูลข่าวสารและสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ มีมุมมองที่เปิดกว้าง และเป็นการมองออกไปนอกตัว (Outward – looking) นอกจากนี้ การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ก็เป็นการตัดสินใจเพื่อผลประโยชน์ในระยะยาว (Long-term Interest)

ส่วนลักษณะของภาพลักษณ์ปิดนั้นกลับมีลักษณะตรงกันข้ามกับภาพลักษณ์เปิด กล่าวคือ ปิดกั้นทางด้านแนวความคิด และกระบวนการรับรู้ การพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ มีลักษณะจำกัดและตายตัว (Rigid) ไม่ยอมรับรับรู้ ทั้งยังต่อต้านข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ มีมุมมองที่คับแคบและเป็นการมองเข้าหาตัวเอง (Inward-looking) การตัดสินใจดำเนินการใด ๆ จะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ใกล้ตัวหรือผลประโยชน์ในระยะสั้น (Short-term Interest) เท่านั้น

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยมีความเห็นที่จะนำมาเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของการศึกษาวิจัยหัวข้อนี้ได้ว่า ในเรื่องนี้ได้ เนื่องจากไทยและลาวเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิด และผูกพันกันมาช้านาน แต่ในความใกล้ชิดและผูกพันกันนั้น บางครั้งก็มีอันต้องหันหลังให้ เพราะเรื่องประสาทางจิตวิทยา ถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น คำตอบส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของระบบความเชื่อ (Belief System) การรับรู้ (Perception) และภาพลักษณ์ของชาติ (National Image) อันเป็นปัจจัยเกี่ยวกับตัวบุคคล (Individual factors) และเป็นปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological factors) ตามที่ได้กล่าวมา ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นงานศึกษาที่จะทำให้ทราบได้ว่า คนลาวมีความรู้สึกหรือมีความคิดอย่างไรต่อคนไทย ทั้งนี้หากการศึกษพบว่า คนลาวยังเห็นหรือแสดงทัศนคติในทางลบต่อประเทศไทยคือยังมองว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังดูถูกเหยียดหยามคนลาว มองคนลาวอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า พยายามเอาเปรียบคนลาวทุกวิถีทาง ก็แสดงให้เห็นว่าคนลาวยังคงมีภาพลักษณ์ที่ปิด (Closed Image) หรือภาพลักษณ์ในเชิงลบ และเป็นข้อเตือนใจให้ฝ่ายไทยต้องเร่งพิจารณาทบทวน ปรับปรุงและแก้ไขสิ่งที่คนลาวรับรู้เกี่ยวกับคนไทยนั้นให้ถูกต้อง แต่ในทางกลับกัน หากศึกษาแล้วพบว่าคำตอบที่ได้ตรงกันข้าม กล่าวคือ หากคนลาวส่วนใหญ่เห็นว่า คนไทยเปรียบเสมือนพี่ หรือญาติของคนลาว มีความใกล้ชิดและผูกพันกันทางสายเลือด เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ ก็แสดงให้เห็นว่า คนลาวมีภาพลักษณ์เปิด (Open Image) หรือภาพลักษณ์ในเชิงบวกต่อคนไทย มีการรับรู้ที่ดีกับคนไทย ก็ต้องพยายามเสริมสร้างให้เกิดภาพลักษณ์นี้ยิ่งขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสอง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ยังคงมีภาพลักษณ์ทั้งสองปนกันอยู่

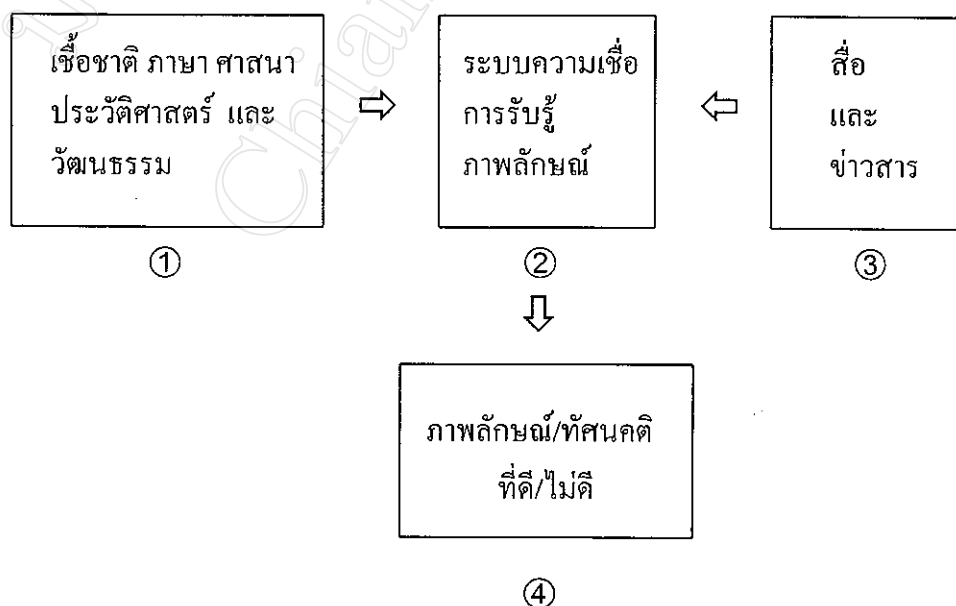
นอกจากนั้น ผู้ศึกษายังเห็นว่า ยังมีปัจจัยอื่นที่เป็นแรงผลักดันให้คนทั้งสองชนชาติเกิดความรู้สึก ความนึกคิด การรับรู้ในทางที่ดี และไม่ดีต่อกัน นั่นคือ อิทธิพลของสื่อมวลชนในปัจจุบัน ทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือแม้แต่เพลงต่าง ๆ ล้วนส่งผลได้ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี การสัมผัสสื่อทั้งหลายข้างต้นด้วยสายตา โสตประสาท สามารถส่งผลกระทบต่อความรู้สึก หรือความคิด ทั้งด้านบวกและลบ หรือต่อภาพลักษณ์ของคนไทยในความคิดของคนลาวโดยทั่วไปได้ ก่อให้เกิดการสร้างภาพว่าแต่ละชาติเป็นอย่างไร แล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาถ่ายทอดสืบทอดกันไปในระหว่างกลุ่ม หรือแม้แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีในทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่ก้าวไกลขึ้นก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่เป็นตัวเร่งให้เกิดภาพลักษณ์ที่ผิดแผกไปในระหว่างหมู่คนไทยและคนลาว “สื่อ” มีบทบาทสำคัญในการต่อยอดภาพลักษณ์ได้โดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะในสังคมข่าวสารในปัจจุบัน สื่อมีรูปแบบเพิ่มมากขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ และยังสามารถส่งสารไปถึงผู้รับได้อย่างแทบไม่มีขีดจำกัด (สืบทอด คำโฆง, 2541: 193)

จากงานวิจัยของ วิภา อุตมฉันทน์ (2543) ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง ทัศนคติของผู้รับสารและผลกระทบของสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ข้ามแดนระหว่างไทย-ลาว ที่เน้นการศึกษาทัศนคติและผลกระทบของสื่อกระจายเสียงข้ามวัฒนธรรมที่มีต่อประเทศผู้รับที่อยู่ตรงข้ามนั้น พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าทำให้สื่อกระจายเสียงไทยได้เปรียบลาวในด้านจำนวนคลื่นวิทยุที่ข้ามไปจากไทย จำนวนชั่วโมงออก

อากาศที่ต่อเนื่องและยาวนานกว่า เทคโนโลยีที่ทันสมัย และทุนการดำเนินงานที่สูงกว่ามาก ความแตกต่างในระบบการเมืองยังทำให้หน้าที่ของสื่อทั้งสองระบบแตกต่างกัน ส่งผลให้รายการของไทยมีลักษณะตามใจตลาด สามารถสร้างแรงดึงดูดผู้ชมได้มากกว่าสื่อของลาว ซึ่งถูกกำหนดให้ทำหน้าที่การเมือง ด้านสื่อจากไทยด้วยอุปกรณ์งานรับความนิยมของประชาชนประมาณ 30,000 เครื่องทั่วประเทศ ปัจจุบันรายการวิทยุและโทรทัศน์ของไทยสามารถเจาะลึกไปถึงชายแดนลาวที่ติดกับจีน และเวียดนาม เข้าถึงประชาชนลาวประมาณร้อยละ 70-75 แต่ที่สำคัญก็คือร้อยละร้อย (100%) ของคนลาวที่มีเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์คือ ผู้รับสื่อไทยที่แท้จริง สื่อกระจายเสียงของไทยจึงเข้าไปครอบงำลาว ทำให้ลาวอยู่ในสภาพที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก พยายามหามาตรการมาปกป้องแต่ก็ไม่บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ผลกระทบของสื่อกระจายเสียงไทยมีผลต่อเศรษฐกิจการเมือง จิตวิทยา ภาษา วัฒนธรรม และระบบกระจายเสียงของลาว อีกเช่นกัน

การให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ควรมุ่งประเด็นการแก้ไขเป็นสำคัญ โดยเน้นความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี เอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งจะต้องร่วมกันพิจารณา ทั้งในด้านเนื้อหา และนโยบายการนำเสนอการให้ความสนใจในเรื่องของสื่อมวลชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในกลไกของการเกิดภาพลักษณ์ในปัจจุบัน ซึ่งจะไปสู่แนวทางการปรับปรุงแก้ไขภาพลักษณ์ระหว่างประเทศได้ แต่การปรับปรุงแก้ไขที่ว่าจะต้องอยู่บนฐานของการศึกษาและวิเคราะห์จากสภาพความเป็นจริงของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีให้เกิดขึ้น อันจะสามารถเป็นพื้นฐานของการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนของประชาชนทั้งสองประเทศให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ (สืบลกุล คำโหมง, 2541: เพิ่งอ้าง)

จากแนวคิดทฤษฎีข้างต้น สามารถสรุปและนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

กรอบแนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงลำดับการคิดที่ว่า

① ความใกล้ชิดและผูกพันทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมระหว่างคนลาว และคนไทย ② ได้ก่อให้เกิดความเชื่อ การรับรู้ และภาพลักษณ์ทั้งในทางที่ดีหรือไม่ดีระหว่าง 2 ชนชาติขึ้นมาโดยตลอด ประกอบกับ ③ ความเจริญของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในการเร่งให้เกิด ④ ภาพลักษณ์ที่ดีหรือไม่ดีของคนไทยที่มีต่อคนลาว อันอาจนำไปสู่การเกิดทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีระหว่างกันได้

2.2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมองทางด้านปัจจัยทางจิตวิทยา โดยเฉพาะในเรื่องของภาพลักษณ์แห่งชาติ (National Image) นั้น ยังมีการศึกษาน้อยมากในประเทศไทย ยิ่งกับประเทศเพื่อนบ้านด้วยแล้ว ยิ่งน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านต่าง ๆ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในภาพกว้างที่เป็นทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาได้พบว่ายังมีงานวิจัยและบทความ ทั้งของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาพลักษณ์โดยรายละเอียดจะได้กล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป

ในบริบทของประเทศในเอเชียอาคเนย์ที่เป็นเพื่อนบ้านกับไทย มิติทางประวัติศาสตร์ นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนในชาติ/รัฐหนึ่งต่อคนในชาติอีกรัฐหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวกหรือลบ จะเห็นได้จากผลงานวิจัยของ สุนทร ชูฉัตรานนท์ (2537) ที่ได้ศึกษาเรื่อง The Image of the Burmese Enemy in Thai Perceptions and Historical Writings ไว้ว่า จากงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรสยามกับพม่า ซึ่งเป็นศัตรูของไทยนี้ถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงทางสังคม ผู้เขียนได้อธิบายว่าสภาพทางสังคมการเมืองมีผลต่อความเข้าใจการตีความและฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าอย่างไร ทัศนคติในเชิงลบของคนไทยที่มีต่อคนพม่านั้นมีการสั่งสมกันมาเรื่อย ๆ และพบว่าการเปลี่ยนแปลงในทางโครงสร้างสังคมการเมืองนี้เป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นยุครัตนโกสินทร์มาจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมีบทบาทที่สำคัญมากต่อการสร้างภาพลักษณ์ของพม่าในสายตาและจิตใจของคนไทย ทั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและการรวมกันของสังคม

ภาพลักษณ์ของชาวพม่าที่ถือเป็นศัตรูสำคัญของชาติไทยต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับทั้งในองค์กรและสังคม หรืออีกทางก็คือ การต่อต้านชาวพม่านั้นกระทำโดยผู้นำทางการเมืองและบรรดากลุ่มปัญญาชนทั้งหลาย ความรู้สึกมีหิฐูต่อชาวพม่านั้นได้ถูกเก็บไว้ในใจของคนไทยทุกคน

โดยการบอกกล่าวเล่าสู่กันต่อ ๆ มาทางวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ตำรา ละคร และภาพยนตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างหรือช่วงของการสร้างชาติ เด็ก ๆ จะได้รับการบอกเล่าเมื่อเข้าสู่สังคม ทั้งการบอกอย่างเป็นทางการโดยผู้นำของสังคม และการบอกอย่างไม่เป็นทางการ โดยทางคำพูดหรือผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งในทางจิตวิทยาแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่จะป้องกันความคิดในเชิงลบต่อพม่าของคนไทยในขณะที่ยังมีความเชื่อของคนในสังคมซึ่งแสดงออกผ่านสื่อและผ่านระบบการศึกษาอยู่เช่นนี้

นอกจากนี้ การศึกษาของ สุเนตร ชุตินธรานนท์ (2542) เรื่อง พม่าอ่านไทย : ไปด้วยประวัติศาสตร์และศิลปะไทยในทัศนะพม่า ที่ได้รวบรวมข้อเขียนนักวิชาการทางประวัติศาสตร์ของพม่า เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย-พม่า ในเนื้อหานี้ส่วนแต่เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พม่า คือ ศักตะเบงชเวตี้ และศึกบุเรงนอง ศักตอลองพญา (พ.ศ. 2302-2303) เชลยอยุธยาในราชสำนักพม่า เชลยไทยในมณฑลพะเย่ งามเกียรติในราชสำนักพม่าไปจากกรุงศรีอยุธยา บทเพลงโยชยา สามเพลง อันแสดงถึงลักษณะไทยในประเทศพม่า และ นัต : ศีอรัักษ์ในสังคมพม่า จากภาพรวมของแต่ละตอนนั้น เป็นข้อเท็จจริงที่สะท้อนมิติภายในของเหตุการณ์สมัยประวัติศาสตร์ของพม่าเป็นสำคัญ การสู้รบทำศึกสงครามของทั้งสองฝ่ายเพื่อขยายอาณาเขตของตนเอง ซึ่งในแต่ละตอนของหนังสือจะมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงระหว่างไทยกับพม่าไปโดยตลอด ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจพม่าและสภาพประวัติศาสตร์ระหว่างทั้งสองประเทศ และมีภาพลักษณ์ที่เกี่ยวกับพม่าดีขึ้น เช่น ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับ “ศึกตะเบงชเวตี้ และศึกบุเรงนอง” ที่ ส.หยกฟ้า และ ดร.สุเนตร แปลและเรียบเรียงนั้น ได้ให้ภาพและข้อมูลในมุมมองพม่าเกี่ยวกับการยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาของเมงคยาชเวตี้ (ตะเบงชเวตี้) และพระเจ้าช้างเผือก (บุเรงนอง) ในรายละเอียดนั้นกล่าวว่า เมื่อตะเบงชเวตี้ ไม่ประสบความสำเร็จในการยกพลเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาเป็นบทเรียนอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้พม่าต้องเรียนรู้ สรุปล และบ่มเพาะสิ่งที่ได้จากการพ่ายแพ้และกลับมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งภายใต้ยุทธการแบบใหม่ ซึ่งฝ่ายกรุงศรีอยุธยาไม่ได้มีการปรับตัว หรือปรับตัวไม่ทัน จนต้องพ่ายแพ้แก่ทัพหลวงของบุเรงนองในที่สุด ในประวัติศาสตร์พม่าได้ให้ความสำคัญกับการศึกครั้งนี้อย่างมาก ด้านหนึ่งเป็นการยกย่องความยิ่งใหญ่แห่งกองทัพคนที่สามารถเอาชนะกรุงศรีอยุธยาได้ แต่อีกด้านหนึ่งนั้นได้ให้ข้อเท็จจริงของการต่อสู้ในทุกรูปแบบของชาวกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสามารถยันทัพพม่าเอาไว้ได้อย่างน่าชมเชย สภาพที่ยันพม่าไว้ได้แต่กดดันให้พม่าถอยกลับไม่ได้ ทำให้นัวันกรุงศรีอยุธยาถึงระส่ำระสาย เมื่อระส่ำระสายมาก ๆ เข้าก็นำไปสู่การแตกแยกสามัคคีเป็นช่องให้ไล่ศึกแทรกซึม จนนำไปสู่การเปิดประตูเมืองรับข้าศึก สุวพงศ์ จันผิงเพ็ชร (2542) ได้วิจารณ์เพิ่มเติมถึงเนื้อหาของหนังสือดังกล่าวในคอลัมน์รุ่มร้อนในเงาคิด ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 21 กันยายน 2542 หน้า 76 ไว้ว่า เนื้อหาในหนังสืออาจจะไม่สามารถ

ลบทภาพ “ศัตรูตลอดกาล” ที่คนไทยถูกฝังหัวด้วยตำราเรียนประวัติศาสตร์ของทางการมานานออกไปได้ แต่ทำให้เราเข้าใจสภาพประวัติศาสตร์โดยเฉพาะช่วงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และ 2 ได้มากและกว้างขวางยิ่งขึ้น การทบทวนบทเรียนความล้มเหลวของพม่าที่ได้รับ และนำไปสู่การปรับกลยุทธ์เพื่อชนะไทยเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการสงครามในครั้งนั้น แต่ตรงกันข้ามกับประวัติศาสตร์ไทยไม่ได้มีการให้ภาพเหล่านี้ นอกจากความฟูมฟายของความพ่ายแพ้ โทษกันไปมา และมุ่งเน้นไปที่ความโหดร้ายของทัพพม่าที่เผาบ้าน เผาเมืองปล้นสะดมอย่างไร้เมตตาปราณี ภาพประวัติศาสตร์เพียงแง่มุมนี้ ไม่ได้ให้อะไรคนไทยนัก นอกจากปลูกฝังความเกลียดชัง “พม่า” เข้าไปในหัวใจ และยังถ่ายทอด “ความเกลียด” นั้น ไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป อย่างต่อเนื่อง

ผลงานวิจัยของ ทศพร กลสิกรรม (2539) ได้สรุปผลการศึกษา การค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัจจัยทางจิตวิทยาในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับมหาอำนาจตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีราชอาณาจักรสยาม และพม่าไว้ว่า สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ บริบททางวัฒนธรรม และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน ได้สร้างพื้นฐานปัจจัยทางจิตวิทยาที่แตกต่างกันของชาติทั้งสอง และด้วยปัจจัยทางจิตวิทยาที่แตกต่างกันนี้ คนในชาติทั้งสอง โดยเฉพาะผู้นำก็ได้พาชาติของตนก้าวสู่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยการรับรู้ อารมณ์ และทำที่ที่แตกต่างกัน และปัจจัยทางจิตวิทยาของชนชาติทั้งสองนี้ ได้ส่งผลต่อระบบความเชื่อของสังคมโดยรวม และด้วยการกล่อมเกลாதองสังคม ปึงเจกบุคคลได้รับเอาระบบความเชื่อของสังคมบวกกับประสบการณ์ส่วนตัว มาปรับเป็นระบบความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งจะเป็เหมือน “เลนส์” ที่กลั่นกรองข้อมูลและประสบการณ์ที่ทำให้ปัจเจกบุคคลนั้นเกิดการรับรู้ และการสร้างเป็นภาพลักษณ์ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่นขึ้นมา งานนี้ผู้ศึกษาได้ข้อเท็จจริงว่า การที่บุคคลมีระบบความเชื่อ ภาพลักษณ์และการรับรู้ที่แตกต่างกัน และถ้าบุคคลนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจสังคมนั้น บุคคลนั้น ๆ ก็จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้น การที่ผู้นำของไทยมีระบบภาพลักษณ์ และการรับรู้ที่แตกต่างจากผู้นำของพม่า ผู้นำไทยจึงมีกระบวนการตัดสินใจบนพื้นฐานที่ต่างไปจากกระบวนการตัดสินใจของผู้นำของพม่า และการตัดสินใจของไทยที่ต่างจากการตัดสินใจของพม่าก็ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้นำที่แตกต่างกันในการดำเนินนโยบาย แม้จะเป็นสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันก็ตาม

งานวิจัยของ เชิดชัย จันทรเทศ (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของทหารต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนของเวียดนาม พบว่าทหารไทยในปัจจุบันมีทัศนคติและความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต มีความเป็นมิตรต่อเวียดนามมากขึ้นและเห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันมิได้เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันอีกต่อไป ซึ่งแสดงว่าทหารไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่มีภาพลักษณ์เปิด (Open Images) และมีวิสัยทัศน์ (Vision) ที่ยอมรับการ

เปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเน้นความร่วมมือและการแข่งขันด้านเศรษฐกิจมากกว่าความมั่นคงด้านการเมือง แต่เนื่องจากด้วยภาระหน้าที่ของทหารที่มีต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติ จึงมีทหารอยู่ส่วนหนึ่งที่ยังเห็นว่าการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของประเทศในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ควรคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของชาติควบคู่กันไปด้วย มีเพียงทหารไทยส่วนน้อยที่ยังคงมีภาพลักษณ์ปิด (Closed Images) ต่อทหารเวียดนาม และงานของ วีระชัย สัจจาลักษณ์ (2539) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องยาเสพติดกับปัญหาภาพลักษณ์ของรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ที่มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของนายบรรหารเป็นอย่างมาก เพราะประชาชนและต่างประเทศนั้นมีความเชื่อส่วนหนึ่งต่อภาพลักษณ์ทางลบบางประการของพรรคชาติไทยและนายบรรหาร ศิลปอาชา อยู่แล้ว เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคถูกกล่าวหาว่ามีส่วนพัวพันกับการค้ายาเสพติด ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลนายบรรหาร เป็นไปในเชิงลบ ทำให้ประชาชนและต่างประเทศขาดความเชื่อถือศรัทธาในรัฐบาลและในตัวของนายบรรหาร รวมทั้งเชื่อว่าจะส่งผลกระทบต่อการบริหารประเทศความสัมพันธ์และเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกาตั้งข้อกล่าวหาว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนในรัฐบาลมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด และยังมีข้อติดขัดที่ห้ามมิให้เดินทางเข้าประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้

การศึกษาของ นิตยา สุขดี (2541) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การต่างประเทศของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน : กรณีการกู้ภาพลักษณ์ของประเทศ พบว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ประสบความสำเร็จในการกู้ภาพลักษณ์ของประเทศนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินงานของรัฐบาล โดยเฉพาะบทบาทของนายอานันท์ ปันยารชุน เอง ตามทฤษฎีภาพลักษณ์และปัจจัยด้านบุคลิกภาพที่ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางทั้งในทางราชการ ทางการศึกษาต่างประเทศ หรือแม้กระทั่งในภาคธุรกิจเอกชน บทบาทของนายอานันท์ ปันยารชุน จึงได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศ เพราะฉะนั้นแม้ประเทศไทยจะเกิดรอยต่างจากการที่มีการปฏิวัติรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) แต่ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง และมีมือสะอาดรวมทั้งมีคนให้การยอมรับทุกวงการ ทุกฝ่ายจึงให้ความร่วมมือกับนายอานันท์ และทำให้การกู้ภาพลักษณ์ของประเทศเป็นเรื่องที่อยู่ในวิสัยที่สามารถทำได้

บทความที่เกี่ยวกับเรื่องของภาพลักษณ์บางบทความคือ บทความของ Alexander Chepuronko (1997) เรื่อง Russia's Image of Germany : Premise of Russia's Policy on Germany? ในหัวข้อ Love-Hate Relationship between Russians and Germans มีใจความว่าประวัติศาสตร์ของประเทศเยอรมันและรัสเซียมีส่วนกำหนดพื้นฐานความสัมพันธ์ทางการเมืองของทั้งสองประเทศ เช่น ประเทศรัสเซียกับการสงคราม เป็นต้น และจากลักษณะเฉพาะของประเทศทั้งสองนี้

เอง ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของประชาชนและมีส่วนสำคัญต่อพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับเยอรมันด้วย โดยทั่วไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวรัสเซียกับเยอรมันนั้นขึ้นอยู่กับ การรับรู้ข่าวสารจากหนังสือ ภาพยนตร์ สื่อต่าง ๆ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ตัวอย่างเช่น มีชาวรัสเซียเพียงร้อยละ 10 ที่เคยไปประเทศเยอรมัน ร้อยละ 13.4 มีญาติหรือเพื่อนอยู่ในประเทศเยอรมัน และมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี ชาวรัสเซียร้อยละ 1.7 เรียนภาษาเยอรมัน ร้อยละ 10.5 ของชาวรัสเซียสามารถเข้าใจภาษาเยอรมันได้จากการเปิดพจนานุกรม และอีกร้อยละ 39.5 สามารถพูดภาษาเยอรมันได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยของ Chepurenko พบว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจอยู่ระหว่างชาวเยอรมันและชาวรัสเซีย คิดเป็นร้อยละ 57 และในส่วนของชาวรัสเซียที่ไม่ไว้วางใจชาวเยอรมันนั้นมีถึงร้อยละ 47 ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละประเทศต่างก็มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน เหตุผลที่ฝ่ายรัสเซียไม่ไว้วางใจฝ่ายเยอรมัน เนื่องมาจากการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เยอรมันก่อนเกิดสงคราม รวมไปถึงภาพลักษณ์ชาวเยอรมันในลักษณะของ outdated cliché ที่ทำให้ชาวรัสเซียเกิดความระแวงอยู่

บทความสุดท้ายที่ สืบสกุล คำโหมง (2541) ได้เขียนไว้ในหนังสือสรุปรายฉบับที่ระลึกครบรอบปีที่ 55 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2541 เรื่อง การสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ : ข้อสังเกตบางประการ โดยกล่าวว่า การแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบที่จะประสบผลสำเร็จต้องแก้ที่ “ต้นเหตุ” ของปัญหา และ “ภาพลักษณ์จะดีขึ้นอยู่ที่ตัวเอง” ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักการประชาสัมพันธ์เบื้องต้นที่ว่า ภาพลักษณ์ที่ดีจะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริง (Foundation of Truth) แต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ด้วยแนวคิดดังกล่าวอาจทำให้กลายเป็นปมปัญหาอันใหม่ในตนเอง เนื่องจากการแก้ไขปัญหารากเหง้าหรือต้นเหตุของปัญหานั้น อาจมีทางสำเร็จได้ ก็ต้องอาศัยการพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน และอาจกินเวลาชั่วมิลเลียม การแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบ การสร้างและการรักษาภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชาติเป็นภารกิจที่ยากลำบาก เพราะเป็นการจัดการสิ่งซึ่งเป็นนามธรรมที่ไม่ได้มีลักษณะสติดและไม่อาจจับต้องได้ นอกจากนั้นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดียังเป็นกระบวนการที่กินเวลานาน และต้องการความต่อเนื่อง ขณะที่การเกิดขึ้นของภาพลักษณ์เชิงลบนั้น อาจเกิดขึ้นชั่วข้ามคืน การสร้างภาพลักษณ์ยังเกี่ยวพันกับเป้าหมายหลายระดับและปัจจัยแวดล้อมจำนวนมาก ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องข้ามพ้นอุปสรรคที่อยู่นอกเหนือการควบคุมหลายประการ กล่าวคือ ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจินตนาการไม่อาจสร้างได้ด้วยสูตรสำเร็จใด ๆ ไม่สามารถซื้อหาและบังคับให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันเป็นยุคของกระแสเสรีของข่าวสาร (Free Flow of Information) ดังนั้น สื่อมวลชนจึงมีบทบาทและอิทธิพลในการสร้างหรือทำลายภาพลักษณ์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง การ

เสริมสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมภาพลักษณ์ จึงมีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ของประเทศได้อีกทางหนึ่ง

จากงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาพลักษณ์ที่ได้รวบรวมมา แสดงให้เห็นถึงการศึกษาเรื่องภาพลักษณ์โดยทั่วไป ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่งหรือ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนประเทศหนึ่งที่แสดงทัศนคติต่อกลุ่มคนในอีกประเทศหนึ่ง อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาพบว่าในภาพรวมของงานวิจัยบางส่วนนั้นยังมิได้มีการศึกษาถึงสาเหตุกระบวนการ ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดภาพลักษณ์หรือทัศนคติที่ดีและไม่ดีในภาพลึก ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าว่าทั้งในอดีตและปัจจุบันมีปัจจัยและสาเหตุใดที่ทำให้คนลาวมีภาพลักษณ์ที่ดีหรือไม่ดีต่อคนไทย